

МЕЖДУНАРОДНА МИСИЯ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ НА ИЗБОРИ Република България, Предсрочни парламентарни избори, 2 април 2023 г.

СТАНОВИЩЕ ЗА ПРЕДВАРИТЕЛНИТЕ КОНСТАТАЦИИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

ПРЕДВАРИТЕЛНИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Предсрочните парламентарни избори на 2 април бяха състезателни и добре организирани от изборната администрация, а основните свободи се зачитаха. Правната рамка е адекватна за провеждането на демократични избори, но честите промени подкопават доверието и ефективността и създават предизвикателства за навременната подготовка на изборите. Противоречивите законодателни изменения, по-специално тези, с които се ограничава използването на машини за гласуване, породиха опасения за тайната и неприкосновеността на вота и за неправомерно влияние върху избирателите в социално уязвимите общности. Множеството участници в надпреварата имаха възможност да провеждат кампаниите си свободно, въпреки че цялостната атмосфера на предизборната кампания беше белязана от умора у избирателите и продължаващи твърдения за купуване на гласове и контролиран вот. Медийното отразяване беше разнообразно и обширно, което позволи на избирателите да чуят плуралистични становища, но въпреки това остана податливо на политически и корпоративни влияния, което ограничи критичното отразяване. Недостатъчното представителство на жени на политически длъжности и участие в предизборната кампания показва необходимостта от по-силен ангажимент за осигуряване на равенство между жените и мъжете в политиката. Изборният ден премина нормално и като цяло беше оценен положително от наблюдателите на Международната мисия за наблюдение на избори (ММНИ). Независимо от това беше отбелязана неподходяща защита на тайната на вота, а машинният вот създаде предизвикателства за изборната администрация.

Правната рамка предоставя цялостно подходяща основа за провеждането на демократични избори. Поправките в Изборния кодекс от месец декември 2022 г., които отново въведоха възможността за гласуване с хартиени бюлетини, не получиха широк политически консенсус и бяха приети след твърде малко консултации със заинтересованите страни, в противоречие на международните добри практики. Голяма част от предишните препоръки на Мисията за наблюдение на избори на Службата за демократични институции и права на човека към ОССЕ (СДИПЧ), както и на Европейската комисия за демокрация чрез право (Венецианска комисия) към Съвета на Европа, все още не са спазени, включително препоръките, отнасящи се до цялостното лишаване от права на затворници и лица под запрещение, липсата на мерки за насърчаване участието на жени и представители на малцинства, както и ограничената възможност за оспорване на изборните резултати.

Административните и техническите аспекти от подготовката на изборите бяха подходящо ръководени от изборната администрация, която спазва всички правни срокове, въпреки ограничената времева рамка и промените в изборния процес. Въпреки това, доверието в Централната изборителна комисия (ЦИК) бе променливо сред заинтересованите страни, отслабено поради противоречията относно някои от решенията ѝ. Някои от събеседниците на Международната мисия за наблюдение на избори (ММНИ) изразиха загриженост относно ограничената способност на ЦИК надлежно да контролира изпълнението на цялата предизборна подготовка. ЦИК провеждаше редовни заседания, отворени за наблюдателите и директно предавани на живо, което допринесе за прозрачността. Всички комисии от по-ниско ниво – Районни изборителни комисии (РИК) и Секционни изборителни комисии (СИК), бяха назначени при спазване на законовите срокове, но значителен брой членове на СИК напуснаха или бяха

заменени скоро преди изборния ден, което намали стойността и обхвата на осигуреното обучение.

Поправките от месец декември 2022 г. отново въведоха възможността за употреба на хартиени бюлетини или машини за гласуване със сензорен екран във всички изборителни секции с поне 300 регистрирани изборители, в страната и в чужбина, като ограничиха употребата на машини за гласуване до разпечатване на „машинни бюлетини“, които да бъдат издадени и преброени по същия начин, както хартиените бюлетини. Освен това, въведоха видео наблюдение на преброяването на гласовете във всички изборителни секции. Много събеседници на ММНИ от правителствени институции, политически партии и организации на гражданското общество изразиха критика по отношение на тези промени, включително възможното им негативно отражение върху процеса на преброяване, водещо до загуба на предимствата от употребата на машини за гласуване, по-специално по-голяма точност при преброяването на гласовете и намален брой невалидни гласове. Законът не предвижда независима проверка и удостоверяване на системата за управление на резултати, в противовес на международните добри практики.

Окончателните изборителни списъци съдържаха 6,594,593 регистрирани гласоподаватели. Системата за регистрация на гласоподаватели е децентрализирана и общинските администрации съставят изборителни списъци въз основа на данни, извлечени от Регистъра на населението. Законът поддържа прекомерни ограничения на изборителните права, в противоречие на международните стандарти, съдебната практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), и на предишни препоръки от СДИПЧ и Венецианската комисия. Докато повечето събеседници на ММНИ изразиха увереност относно точността на изборителните списъци, неактуализираните данни на гласоподаватели, които *de facto* пребивават в чужбина, както и лишаването от изборителни права на имащи право на глас изборители, които пребивават в жилище, считано за незаконно, бяха повод за безпокойство.

Регистрацията на кандидати беше като цяло всеобхватна. Граждани, притежаващи двойно гражданство, нямаха право да се кандидатираат, което не съответства на съдебната практика на ЕСПЧ и е в противоречие с предишни препоръки на СДИПЧ и на международните добри практики. В тези избори се състезаваха 4,566 кандидати, на 652 регистрирани кандидатски листи.

Като цяло жените са недостатъчно представени на изборни и назначаеми длъжности. Няма правни или други мерки за насърчаване участието на жени и повечето политически партии не включиха политики за популяризиране участието на жени в платформите си. Представителството на жени в предишния парламент бе 58 от 240 народни представители (24 процента). От 20-членното временно правителство, жените са едва три. Само една трета от кандидатите бяха жени, а жените водачи на кандидатски листи бяха само една пета.

Кандидатите в изборния процес можеха да провеждат кампаниите си свободно и без пречки, а основните свободи на сдружаване и изразяване бяха цялостно съблюдавани. Предизборната кампания бе умерена, със значително присъствие в социалните медии, цялостно възприета като продължение на почти двугодишна дейност по предизборни кампании. Постоянните обвинения в купуване на гласове и контролиран вот, както и случаите на включване на кметове в кампанията, се отразиха негативно на равните условия на процеса и на способността на изборителите да гласуват свободно, в противоречие с ангажиментите към ОССЕ и други международни стандарти. Няколко събеседници на ММНИ посочиха вредоносни твърдения, разпространявани от политически актьори, във връзка с употребяване на термина „джендър“. С някои забележими изключения, видимостта на жени кандидати остана ниска.

Третият и Четвъртият кръгове на оценка на Групата държави срещу корупцията (ГРЕКО) към Съвета на Европа, отнасящи се до прозрачността на финансиране на политическите партии и

предотвратяването на корупция сред длъжностни лица, включително народни представители, подчерта, че повечето препоръки са, в голяма степен, спазени. Въпреки това, няколко предишни препоръки на СДИПЧ относно финансирането на кампанията остават неизпълнени, включително липсата на доклад за разходите преди деня на изборите, както и обхвата на надзор от Националната сметна палата (НСП). Освен това, законът не адресира разходи на трети страни от името на допустими кандидати. По време на кампанията, кандидатите докладваха дарения и информация за договори, сключени с медии и агенции за връзки с обществеността, а последните публикуваха в интернет пространството всички договори с кандидати, което повиши прозрачността. НСП осъществява одит за нередности на докладваните данни, но няма властта и ресурсите да разследва недокладвани разходи. Тези недостатъци намаляват прозрачността на финансиране на кампанията и ефективността на ограниченията за разходи.

Разнообразната медийна среда функционира в ограничен рекламен пазар, а предизвикателствата за жизнеспособността на медиите ги излага на политическо и финансово влияние, което би могло да доведе до самоцензуриране на критичното отразяване. Клеветата остава законово нарушение, което в комбинация с непропорционални глоби има потенциално негативен ефект върху разследващите репортажи по въпроси от обществен интерес. Предизборната кампания бе всеобхватно отразена от медиите, предоставяща пряк достъп до всички политически кандидати, предимно при спазване на закона, и позволяваща на избирателите да чуят разнообразни гледни точки. Въпреки това, строгите правила за равно участие на кандидати намалиха редакционното съдържание, а журналистите, в ролята на посредници в обществените емисии, бяха използвани от политически партии като инструмент за разпространение на предизборните им съобщения. С повече редакционна свобода, частни медии предоставиха по-разнообразно отразяване, макар и разположено предимно в часове извън най-гледаното време. Жените кандидати бяха недостатъчно представени в телевизионни дебати, което демонстрира неравнопоставеността на половете в политическия живот.

Законът предвижда бърза процедура за разглеждане на жалби, свързани с изборите, в съответствие с добрата изборна практика. Петиции, оспорващи резултатите от парламентарните избори, са допустими само непряко, чрез упълномощени институции, което ограничава достъпа до ефективни правни средства за защита, в противоречие с ангажиментите към ОССЕ, Съвета на Европа и други международни стандарти. Преди изборния ден, ЦИК взе решение по 24 жалби в отворени заседания, спазвайки установените срокове, а решенията бяха публикувани незабавно на интернет страницата на ЦИК. Върховният административен съд постанови по дванадесет обжалвания преди изборния ден, предоставяйки ефективни средства за защита, и постанови мотивирани решения. Правоприлагащите органи положиха усилия да се справят с незаконните практики, но в същото време отбелязаха пред МНИ на СДИПЧ, че събирането на доказателства за купуване на гласове остава предизвикателство и повечето случаи не преминават отвъд фазата на досъдебно производство.

Изборният ден протече нормално и изборният процес беше положително оценен в 97% от наблюдаваните от ММНИ случаи. Наблюдателите на ММНИ отбелязаха, че в някои от посетените изборни секции липсват необходимите машини за гласуване, а в хода на изборния ден ЦИК трябваше да дава допълнителни насоки във връзка с принтирането на бюлетини от машини. В значителен брой от наблюдаваните изборни секции тайната на вота беше компрометирана, както поради неподходящо разположение, така и поради разкриване на избора на гласуващите. Преброяването на гласовете в голяма степен беше оценено положително. Наблюдателите на ММНИ отбелязаха обаче, че важни процедури често са пропускани, а секционните избирателни комисии (СИК) изпитват затруднения с попълването на протоколите с изборните резултати. Първоначалната обработка на изборните резултати като цяло беше добре организирана и ЦИК започна да публикува предварителните резултати в 23.00 ч. в нощта на изборите, допринасяйки за прозрачността на процеса.

ПРЕДВАРИТЕЛНИ КОНСТАТАЦИИ

Обща информация

На 2 февруари, след няколко месеца следизборни преговори и три върнати мандата за съставяне на правителство от Коалиция „Граждани за европейско развитие на България и Съюз на демократичните сили” (ГЕРБ-СДС), „Продължаваме промяната” (ПП) и Българската социалистическа партия (БСП) за България, президентът Румен Радев разпусна парламента и определи дата за предсрочни парламентарни избори на 2 април. Това бяха четвъртите предсрочни парламентарни избори в последните две години. Повтарящата се неспособност на избраното Народно събрание да състави устойчиво правителство доведе до продължителни периоди на временни правителства, назначени от президента.

В резултат на ранните парламентарни избори, проведени на 2 октомври 2022 г., шест по-рано представлявани политически партии и една нова партия получиха политическо представителство. От тях, ГЕРБ-СДС получи 67 места, а ПП получи 53 места.¹ Сред най-оспорваните решения на предишния парламент бяха приемането на изменения на Изборния кодекс, които връщат обратно употребата на хартия и машини за гласуване, както и законът, позволяващ доставката на оръжия за Украйна. Тези избори се състояха при общия фон на инфлация и покачващи се цени, предстоящи местни избори през 2023 г., както и международен фокус върху корупцията и съдебната реформа.² Изборната обстановка бе повлияна от разочарованието на избирателите от настоящото от политическо присъствие и умората от непрекъснати избори, както и от липсата на доверие, че тези избори ще разрешат продължителната политическа криза.

Законът не съдържа специални мерки за насърчаване участието на жени и повечето политически партии нямаха вътрешни политики за насърчаване участието на жени. Представителството на жените не се повиши значително в предишния парламент, с 58 жени избрани сред 240 народни представители (24 процента). От 20-членно временно правителство, само три са жени. Две от 28 управляващи, 37 назначени при двете временни правителства, както и 37 от 228 избрани кметове са жени. Около 30 процента от кандидатите в тези избори са жени.³

Избирателна система и правна рамка

Членовете на Народното събрание, 240 на брой, се избират за срок от четири години, при система за пропорционално представителство в 31 многомандатни избирателни райони (МИР), с 26 МИР съответстващи на административните области, а останалите пет МИР, в София и Пловдив, се определят преди всеки нови парламентарни избори.⁴ Броят места във всеки МИР се основава на

---

¹ В допълнение, Движението за права и свободи (ДПС) получи 36, Възраждане 27, БСП за България 25, Демократична България (ДБ) 20, и новосформираната партия Български възход (БВ) получи 12 места.

² Длъжностни лица от [Европейския съюз](#) и [САЩ](#) направиха публични изявления, насърчаващи България да укрепи съдебната си система и отчетността на главния прокурор. На 10 февруари правителството на САЩ наложи санкции на пет известни български бивши служители, заемащи публична длъжност и представители на бизнеса, за значителни действия на корупция, насочена и към свързани юридически лица. Подробна информация е достъпна от [публичното изявление](#) на Министерството на финансите на САЩ. На 27 февруари, Европейската прокуратура извърши претърсвания и изземвания със съдействието на българските власти в 11 града, в разследване на възможни измами в български топлоелектрически централи, свързани със Системата за търговия с емисии на ЕС.

³ Жени водиха 20 процента от кандидатските листи. Сред политическите партии и коалиции, жени бяха включени на главните три позиции в 30 процента от кандидатските листи на ДПС, 27 процента от кандидатските листи на ГЕРБ-СДС и 26 процента от листите на БСП и БВ, в 19 процента от листите на Възраждане, и в 18 процента от кандидатските листи на коалицията ПП-ДБ.

⁴ В съответствие със закона, избирателните райони за тези избори бяха определени с указ на президента от 31 януари 2023 г.

последното преброяване, но трябва да съдържа поне четири места. За тези избори, местата бяха преразпределени между избирателните райони въз основа на последното преброяване, което подобри равнопоставеността на вота и съответстваше на предходна препоръка на СДИПЧ.⁵ Партиите и коалициите отговарят на условията за разпределение на места, ако получат поне четири процента от подадените валидни гласове в страната и в чужбина, докато независимите кандидати трябва да надхвърлят квотата за избирателния район.⁶

Парламентарните избори се уреждат главно в Конституцията от 1991 г., Изборния кодекс от 2014 г. и Закона за политическите партии от 2005 г., допълнени от други свързани закони и решения на Централната избирателна комисия (ЦИК). България, също така, е страна по основни международни и регионални инструменти за провеждане на демократични избори.

Поправките в Изборния кодекс от 2 декември 2022 г. отмениха задължителното машинно гласуване, като въведеха отново гласуване с хартиени бюлетини и ограничиха употребата на машини за гласуване до разпечатване на „машинни бюлетини“, които да бъдат издадени и преброени по същия начин, както хартиените бюлетини. Други поправки въведеха екрани за гласуване вместо кабинички за гласуване, както и видео наблюдение и излъчване по време на процеса на преброяване. Тези поправки не получиха широк политически консенсус и бяха приети при твърде малко консултации със съответните заинтересовани страни.⁷ Дебатите показаха партийните разделения, основаващи се на възприеманите предимства на различните методи на гласуване.⁸ Президентът Радев наложи вето върху поправките на 14 декември 2022 г., като посочи, че те са предпоставка за нарушаване тайната на вота и ефективно възпрепятстват гласоподавателите да се ползват от предимствата при употреба на машини за гласуване, но неговото вето бе преодоляно от парламента. Приемането на изменения скоро преди изборите подкопава стабилността на изборното законодателство и противостои на дългогодишната позиция на СДИПЧ и на Венецианската комисия, която гласи, че изборното законодателство трябва да бъде приемано чрез обществен, включващ и ефективен процес на консултации, който е предпоставка за изграждане на консенсус сред главните заинтересовани страни.⁹

Правната рамка осигурява цялостно подходяща основа за провеждането на демократични избори. Въпреки честите изменения в изборната правна рамка, част от разпоредбите, които са несъвместими с международните стандарти и се отнасят до дългогодишни препоръки на СДИПЧ и на Венецианската комисия, все още не са преразгледани, включително цялостното лишаване от права на затворниците и лицата под запрещение, ограничаване на правото да се кандидатира на

⁵ На 2 февруари, ЦИК определи ново разпределение на места въз основа на преброяването от 3 октомври 2021 г. Броят места за София се увеличи от 16 на 19, за Варна от 15 на 16, за Пловдив от 11 на 12, а намаляха за Русе от 8 на 7, за Монтана от 5 на 4 и за Плевен от 9 на 8. Създаването на отделен МИР чужбина за гласоподаватели извън страната, предвиден в Изборния кодекс, бе отложен с поправките от месец декември 2022 г. до 1 януари 2025 г.

⁶ Квотата за избирателни райони се определя, като броят валидни гласове се разделя на броя места в даден МИР. Кандидатите се избират от отворени списъци с възможност за отбелязване на една преференция. Когато няма посочена преференция, гласът се разпределя за водача на листата. За да има преференциално място, кандидатът трябва да получи поне седем процента от гласовете за своята партия в даден МИР.

⁷ Поправките бяха приети със 125 гласа за и 101 против. Мнения на съответните министерства от правителството и други засегнати страни не бяха изисквани по време на изготвяне на законодателството, тъй като проектът бе инициран от народни представители. ПП и ДБ обжалваха пред Конституционния съд, като оспориха връщането на хартиените бюлетини. На 14 март 2023 г. Конституционният съд обяви обжалването за частично допустимо, но делото все още е висящо.

⁸ ГЕРБ, ДПС и БСП се противопоставиха на машинното гласуване, като изтъкнаха рискове за сигурността и влиянието на машинното гласуване върху избирателната активност, докато ПП, ДБ и Възраждане се обявиха против повторното въвеждане на хартиената бюлетина поради риска от манипулации.

⁹ Вж. [Compilation of Venice Commission Opinion and Reports concerning the Stability of the Electoral Law, CDL-PI\(2020\)020](#).

лица с двойно гражданство, липсата на мерки за поощряване участието на жени и представители на малцинствата, както и ограничената възможност за оспорване на изборните резултати.¹⁰

Изборна администрация

Изборите са съвместно администрирани от изборни комисии, които наблюдават подготовката на изборите, както и държавни министерства, местни власти и технически доставчици.¹¹ Структурите на изборната администрация се състоят от Централна избирателна комисия (ЦИК), 31 Районни избирателни комисии (РИК) и около 13 000 Секционни избирателни комисии (СИК). ЦИК е постоянен орган, състоящ се от 15 члена, назначени за срок от пет години, с настоящ състав от месец май 2021 г.¹² Членовете на РИК и СИК, включително на водещи позиции, са назначени след предложения от политическите партии, пропорционално на тяхното представителство в предишния парламент. ЦИК не публикува данни относно разпределение на членството в комисиите по признак пол, но МНИ на СДИПЧ забеляза, че жените са добре представлявани сред членовете на комисиите и лидерските позиции в тях.¹³

Като цяло, изборната администрация се справи с административните и техническите аспекти на предизборната подготовка подобаващо и в съответствие с всички законови срокове, въпреки ограничената времева рамка и промените в изборния процес.¹⁴ Закъснения при вземането на решения, свързани с новите характеристики на машините за гласуване и нововъведеното видео заснемане на преброяването на гласовете, се отразиха неблагоприятно на подготовката.¹⁵ ЦИК се ползваше с разнообразни нива на доверие сред засегнатите лица, отслабено поради противоречия относно някои от решенията ѝ.¹⁶ Някои събеседници на ММНИ изразиха загриженост относно ограничената способност на ЦИК надлежно да контролира изпълнението на цялата предизборна

¹⁰ Вж. [2017 ODIHR and Venice Commission Joint Opinion on Amendments to the Election Code](#) и предишни доклади на СДИПЧ за изборите в България.

¹¹ Министерски съвет възложи на Министерството на вътрешните работи координацията на предизборната подготовка с други министерства, включително Министерство на правосъдието, Министерство на външните работи (МВнР), и Министерство на електронното управление (МЕУ). Местните власти осигуриха административна и техническа поддръжка на РИК и СИК и отговаряха за съставянето на избирателните списъци; Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване“ (ГРАО) към Министерството на регионалното развитие и благоустройството потвърди подписите и допустимостта на индивидуалните кандидати; контролираната от държавата компания 'Информационно обслужване' частично потвърди допустимостта на кандидатите, осъществи обработката на резултатите, и осигури допълнителна техническа и ИТ поддръжка за ЦИК; *Сиела Норма*, частна компания, подпомогна поддръжката на машините за гласуване.

¹² Съставът на ЦИК отразява политическото представителство след парламентарните избори от месец април 2021 г. Преди тези избори, една политическа партия – Възраждане, изрази недоволство поради липсата на представителство в ЦИК.

¹³ Осем от 15 членове на ЦИК са жени, включително председателят. Общо 257 от 439 членове на РИК са жени (57,4 процента), от които 16 оглавяват РИК (51,6 процента). Жените съставляват около 70 процента от членовете на СИК в изборните секции, посетени от наблюдатели от МНИ в изборния ден.

¹⁴ Липсата на подобаваща координация между Министерството на вътрешните работи и ЦИК за употреба на екрани за гласуване, които замениха кабините за гласуване, оставиха отговорността на местната администрация за тяхното доставяне, с твърде кратко предварително известие (15 дни преди изборите) и без специфично централизирани технически инструкции.

¹⁵ Инсталирането на окончателната софтуерна версия на машините за гласуване за изборните секции в страната започна по-малко от седмица преди изборния ден, с ограничено време за проверка. Инструкции за изборните служители за избирателните секции и процедурите за преброяване бяха приети на 16 и 18 март, съответно, с ограничено време за обучение. На 31 март ЦИК внесе поправка в процедурата за гласуване, според която СИК трябва да осигури, че избирателите сгъват машинните бюлетини два пъти, за да се запази тайната на вота.

¹⁶ На 20 февруари заместник-председателят на СИК, Томов, подаде оставка като говорител в знак на протест срещу решението на ЦИК да не включи отделни графи за отчитане за резултатите от изборите от машинно гласуване и хартиени бюлетини. Това решение по-късно бе отменено от Софийския административен съд по жалба на ПП, ДБ и Левицата. На 4 март, ЦИК прие нов образец на протокол за резултати, разделяща изборните резултати според метода на гласуване.

подготовка. ЦИК потвърди пред МНИ на СДИПЧ, че много от отговорностите, възложени ѝ от закона, например разпечатването на бюлетини, машинното гласуване и обществените поръчки, не съответстват на предоставения ѝ административен и технически капацитет. ЦИК провеждаше редовно заседания, отворени за наблюдателите и директно предавани на живо, чиито записи бяха публично достъпни, което допринесе за прозрачността. В противовес на предишна препоръка от СДИПЧ, звукът при предаване на живо често беше заглушаван, без да бъде предварително обявена причина за това, или такива дискусии бяха провеждани по време на закрити срещи, което ограничи достъпа до информация от обществен интерес и намали прозрачността.¹⁷

РИК и СИК се назначават за всеки избори от съответните висшестоящи комисии, след консултации на излъчващите партии и коалиции в съответния избирателен район или община.¹⁸ Всички РИК и повечето СИК бяха назначени при спазване на законовите срокове.¹⁹ В 24 от 31 РИК не беше постигнат консенсус сред местните политически представители относно състава на комисията и ЦИК взе решение за тях. Законът предвижда срок за замени на членове на СИК в чужбина, докато излъчващите партии и коалиции имат право да заменят свои членове на СИК в избирателните секции в страната по всяко време преди и в изборния ден, в противовес на предишните препоръки на СДИПЧ.²⁰ Значителен брой членове на СИК се отказаха или бяха заменени скоро преди изборния ден, което намали стойността и обхвата на осигуреното обучение. На РИК и СИК бяха предоставени съответните ресурси и логистична поддръжка от местните власти.

Въпреки че законът предоставя правото на РИК да обучават членовете на комисии от по-ниско ниво, членовете на РИК не получиха стандартизирано обучение, а само кратка информация от ЦИК късно в хода на подготовка.²¹ Първата обучителна програма за членове на СИК се осъществи в последната седмица на месец март, с присъствени и онлайн сесии. Те бяха допълнени с онлайн обучение за функционирането на устройствата за гласуване, осигурено от *Сиела Норма*, както и за функционирането на устройствата за видео наблюдение от „Информационно обслужване“ (ИО).²² Повечето обучителни сесии за СИК, наблюдавани от МНИ на СДИПЧ, бяха добре организирани, интерактивни и информиращи, обхващащи съществени аспекти от изборния ден, включително попълване на протоколите с резултати.

Кампанията за информиране на гласоподавателите бе осъществена от ЦИК предимно чрез излъчващите медии и онлайн, с превод на жестомимичен език, позволяващ достъпа на хора с увреден слух.²³ ЦИК въведе онлайн симулатор на машина за гласуване със сензорен екран. Няколко машини бяха предоставени на няколко кандидати при поискване, в рамките на десет дни

¹⁷ Правилникът на ЦИК позволява частично затворени заседания за защита на данни и изисква публично обявяване на причините.

¹⁸ РИК имат 13 или 17 членове, в зависимост от броя парламентарни места в избирателния район; СИК имат между 5 и 9 членове, според броя на регистрираните гласоподаватели. РИК бяха назначени преди 10 февруари, с около 30.5 процента членове без скорошен изборен опит. Сроковете за назначаване на СИК варираха според вида избирателни секции, като СИК в страната бяха назначени преди 7 март.

¹⁹ Съответните комисии бяха назначени директно от ЦИК. Пет решения на ЦИК за назначение на РИК бяха обжалвани от политическа партия ПП, настояваща, че разпределението на лидерски позиции не отговаря на необходимото съотношение. Всичките пет жалби бяха отхвърлени от Върховния административен съд.

²⁰ За СИК извън страната, партиите и коалициите номинираха само 1.900 от 4.000 необходими членове на СИК; останалите членове бяха назначени от МВнР сред служители и местни български граждани. Поправките от месец декември 2022 г. изискваха МВнР да осигури по един държавен служител във всяка избирателна секция, което породило необходимост около 500 държавни служители да пътуват в чужбина.

²¹ Вж. параграф 84 от [Кодекса за добри практики по изборни въпроси](#) на Венецианската комисия (Обяснителен доклад), достъпен на английски език.

²² В някои местности, политическите партии осигуриха допълнително обучение за членовете на СИК, които бяха предложили.

²³ Отнасяше се до възможностите за регистрация на гласоподаватели, регистрация на гласоподаватели извън страната, употреба на машини за гласуване и бюлетини, достъпност до избирателните секции за гласоподаватели с увреждания.

преди изборния ден. По закон, няколко избирателни секции във всеки избирателен район трябва да са достъпни за гласоподаватели със зрителни увреждания и намалена мобилност. Повечето обучения за избиратели и изборни материали, включително бюлетини и машини за гласуване, не бяха приспособени за гласоподаватели с увреждания на зрението или на когнитивните способности, в противоречие с международните стандарти и добри практики.²⁴

Технологии за гласуване

Поправките от месец декември 2022 г. въведоха отново възможността да бъде избрано гласуване чрез машина със сензорен екран или чрез хартиени бюлетини във всички избирателни секции с поне 300 регистрирани избиратели, в страната и в чужбина. Употребата на машини за гласуване бе ограничена до разпечатване на „машинни бюлетини“, които да бъдат издавани и преброявани по същия начин, както хартиените бюлетини.²⁵ Много събеседници на ММНИ от правителствени институции, политически партии и гражданското общество критикуваха тези промени, включително негативното им отражение върху процеса на преброяване и последвалата загуба на предимствата, свързани с използването на машини за гласуване, включително по-голямата точност при преброяването на гласовете и намаленият брой невалидни гласове.

ЦИК е упълномощена да наблюдава машинното гласуване, а последните поправки създадоха възможност за обособяване на отдел за машинно гласуване в ЦИК, в съответствие с предишна препоръка на СДИПЧ. Въпреки това, поради ограниченото време за подготовка, този отдел не бе сформиран. ЦИК използва машините, закупени за предишни избори, като сключи договор със същата частна компания, *Сиела Норма*, за набавянето на софтуер, ИТ поддръжка, логистика и обучение на изборните служители.

Процесът на удостоверяване на шест машини за гласуване, избрани на случаен принцип, бе осъществен от Министерството на електронното управление (МЕУ) между 21 и 24 март.²⁶ Този процес се реализира в съответствие с обновената методология, след консултации с експерти и засегнати лица. МЕУ организира възможността регистрирани представители на партии и на гражданско наблюдение да прегледат програмния код на софтуера на машините за гласуване, което е изискване на закона.²⁷ Окончателният доклад за удостоверяване, който установява пълното съответствие на устройствата с изискваните технически стандарти, бе публикуван на 30 март, предоставяйки ограничено време за оценка на резултатите преди деня на изборите.

Както е посочено в закона, обработката на изборните резултати бе възложена на държавната компания „Информационно обслужване“ (ИО).²⁸ На 17 март, в ЦИК бе проведена кратка демонстрация на системата за управление на резултати, в присъствието на представители от няколко партии, наблюдатели и медии. ИО и ЦИК изразиха мнение пред МНИ на СДИПЧ, че механизъм за удостоверяване на тази система не е необходим, тъй като софтуерът обработва отворени данни и сигурността е гарантирана чрез затворена мрежа. Законът не предвижда независима проверка и удостоверяване на системата, в противоречие на международните добри

²⁴ За справка, член 9 и член 29 от [Конвенцията на ООН за правата на хора с увреждания](#) (КПХУ) от 2006г.

²⁵ Машини за гласуване, само по една на избирателна секция, бе планирано да се използват в около 9.400 избирателни секции в страната и около 250 избирателни секции в чужбина. Хартиени бюлетини бяха използвани във всички избирателни секции.

²⁶ Инсталирането на софтуер EVD се проведе между 24 и 30 март, със съдействието на близо 200 ИТ специалисти от *Сиела Норма*.

²⁷ ЦИК премахна професионалните и образователните изисквания за достъп до процеса на удостоверяване.

²⁸ Този процес включваше въвеждане на данни, коригиране и сканиране на протоколите с резултатите, изтегляне на данни за резултатите и протоколите с резултати, поправяне на възможни грешки от изборните служители, както и управление на публикуването на резултатите.

практики.²⁹ В съответствие с измененията от 2022 г., преброяването в редовни изборителни секции в страната трябваше да бъде осъществено при видео заснемане. На МЕУ бе възложено да осъществи видео наблюдението и подписа договор с ИО на 1 март, с който да разработи мобилно приложение и да създаде онлайн платформа за разполагане на видеата.³⁰

Регистрация на избиратели

Право да гласуват имат гражданите на възраст над 18 г. Законът запазва значителни ограничения на изборителните права на лицата, лишени от правоспособност с окончателно съдебно решение, включително такива с умствени или психични увреждания, изтърпяващите присъда лишаване от свобода, независимо от сериозността на престъплението, противно на международните стандарти, съдебната практика на ЕСПЧ и предишни препоръки на СДИПЧ и Венецианската конвенция.³¹ Конституционният съд посочи необходимостта от изменения на Конституцията в съответствие с международните задължения.³²

Системата за регистрация на гласоподаватели е децентрализирана и пасивна. Преди всеки избори, общинските администрации съставят списъци с избиратели въз основа на данни, извлечени от Регистъра на населението, поддържан от Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване“ (ГРАО) към Министерството на регионалното развитие и благоустройството. Всички допустими гласоподаватели с постоянен адрес в България са автоматично добавени към изборителен списък. На 16 февруари, преди публично разглеждане на предварителните изборителни списъци, ЦИК обяви броя на избиратели с право на глас, възлизаш на 6 651 182 души, което надвишава данните от скорошното преброяване относно избирателите с право на глас, живеещи в България.³³ Окончателните списъци с избиратели, подадени към СИК, включваха 6 594 593 гласоподаватели. Няколко от събеседниците на ММНИ изразиха загриженост относно лишаването от изборителни права на имащи право на глас избиратели, обитаващи жилище, което е обявено за незаконно, по-конкретно сред ромските общности, които се сблъскват с административни предизвикателства за получаване и подновяване на документи за идентичност.³⁴

²⁹ Вж. параграфи 4, 7 и 8 от [Ръководството за употреба на информационни и комуникационни технологии \(ИКТ\) в изборния процес](#), издадено през 2022 г. от Съвета на Европа, които изискват прозрачност и оценка на системите за ИКТ. Ръководството е достъпно на английски език.

³⁰ На 8 март, Министерството на електронното управление (МЕУ) поясни, че този процес ще бъде осъществен чрез употребата на мобилни устройства. „Информационно обслужване“ (ИО) трябваше да сключи договори с всеки от трите настоящи мобилни и интернет доставчици в България за доставката на мобилни устройства със стойките, и мобилната мрежа за близо 12.000 устройства. Изпълнението на такава система представляваше значително повишаване на изборните разходи без видима полза. Оборудването със система за видеонаблюдение – хардуер и софтуер – бе с обявена стойност от 6.6 милиона лева (около 3.3 милиона евро).

³¹ Вж. чл. 12 и чл. 29 от [КПХУ](#). Вж. също решенията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по делата [Кулински и др. с/у България](#), [Маринов с/у България](#), и [Димов и др. с/у България](#).

³² В отговор на изискването на правителството за тълкуване на чл. 42, ал. 1 от Конституцията, на 18 октомври 2022 г. Съдът постанови, че изпълнението на решенията на ЕСПЧ относно правото на глас на затворниците и хората с умствени увреждания изисква конституционни изменения. Такива изменения не са внесени за разглеждане до момента.

³³ Националният статистически институт информира МНИ на СДИПЧ, че българското население над 18 г. е 5 367 708 по данни от 7 септември 2021 г. Събеседниците на МНИ на СДИПЧ обясниха несъответствието между броя на регистрирани гласоподаватели и очаквания брой пребиваващи граждани с право на глас с миграцията на българи, които не уведомяват местната администрация преди да напуснат страната.

³⁴ Промени в Закона за гражданската регистрация от 2011 г. и 2012 г., включително изискването да предоставят документи, доказващи собствеността или използването на собствеността, доведоха до невъзможност лицата, които не отговарят на тези изисквания, да обновят своите лични карти. Според изследване на Българския хелзинкски комитет, над 110 000 български граждани над 14 годишна възраст в страната нямат лични карти. Вж. параграф 11 от [Общ коментар № 25 от 1996 г. на Комитета за правата на човека на ООН](#) и [Плана за действие за подобряване положението на роми и синти в рамките на ОССЕ](#).

Предварителните списъци с избиратели бяха отворени за обществена проверка в интернет и в избирателните секции след 20 февруари, като бяха изложени в избирателните секции, посетени от МНИ на СДИПЧ.³⁵ До 18 март гласоподавателите можеха да изискат включване в избирателни списъци по настоящия си адрес на регистрация, а някои гласоподаватели можеха да кандидатстват за удостоверения за отдалечено гласуване (УОГ), които позволяват да се гласува в секция по свой избор. Общините бяха задължени до 23 март да публикуват списъци с всички граждани, отстранени от избирателните списъци, както и причините за тяхното отстраняване. Гласоподавателите в чужбина можеха да се регистрират предварително в предпочитаната от тях избирателна секция или да гласуват без предварителна регистрация.³⁶ Въпреки че повечето събеседници на ММНИ изразиха увереност в точността на избирателните списъци, неактуалните данни за гласоподаватели, които *de facto* пребивават в чужбина, създават риск от завишаване броя на регистрирани гласоподаватели в избирателните списъци.

Регистрация на кандидати

Избирателите с право на глас, на възраст не по-малко от 21 години, имат право да се явят като кандидати. Граждани с двойно гражданство нямаха право да се кандидатира, което противоречи на съдебната практика на ЕСПЧ, а гласоподавателите можеха да се подпишат в подкрепа само на един кандидат в изборите, противно на предишна препоръка на СДИПЧ и международните добри практики.³⁷ Кандидатите могат да бъдат издигнати в листите на регистрирани политически партии и коалиции, или да се явят като независими в даден избирателен район, ако са подкрепени от инициативен комитет.³⁸ Регистрацията на кандидати в изборите се осъществи в два етапа.³⁹ В първия етап, между 9 и 20 февруари, ЦИК получи молби за регистрация на политически партии, коалиции и инициативни комитети. Първоначално ЦИК регистрира 16 политически партии и седем коалиции.⁴⁰ Във втория етап, кандидатските листи бяха регистрирани от РИК преди 28 февруари и потвърдени на централно ниво от ГРАО.⁴¹ Регистрациите на няколко кандидати бяха отменени поради несъответствие със законовите критерии.⁴² На 1 март ЦИК изтегли жребий, за да определи позициите в бюлетината на 21 кандидати – 14 партии и 7 коалиции. В рамките на приобщаващ като цяло процес, бяха

³⁵ Гласоподавателите биха могли да проверят данните си он-лайн чрез сайтовете на общинската администрация или на ГРАО.

³⁶ До 9 март, 47 389 гласоподаватели в 77 държави са подали заявления за гласуване извън България, според МВНР и ЦИК. На 11 март, ЦИК реши, че гласуване извън страната ще бъде проведено в 737 избирателни секции в 62 държави. Гласоподаватели с български документи за самоличност могат да гласуват във всяка избирателна секция в чужбина.

³⁷ Ограниченията за кандидатиране въз основа на двойно гражданство противоречи на юриспруденцията на ЕСПЧ (вж. [Tanase v. Moldova](#)). България си запази правото да не прилага чл. 17 от [Европейската конвенция за гражданството от 1997 г.](#), която гарантира равни права за граждани с двойно гражданство. Вж. п. 196 от [Ръководството за регулация на политическите партии на СДИПЧ и Венецианската комисия от 2020 г.](#)

³⁸ Инициативният комитет се сформира при три до седем гласоподаватели, с цел да излъчи независим кандидат.

³⁹ За да се регистрират, политическите партии и коалиции трябваше да подадат минимум 2 500 подписа в подкрепа от гласоподаватели и да депозират 2 500 лв, докато към инициативните комитети за номиниране имаше изискване да предадат подписи в подкрепа, които съставляват един процент от регистрираните гласоподаватели в избирателния район, но не повече от 1000 подписа и депозит от 100 лв. 1 евро (EUR) е на стойност 1.95 български лева (BGN). Депозитите се рефинансират на политическите партии и коалиции, които са получили поне един процент валидни гласове, и на независими кандидати, които са получили валидни гласове на стойност поне една четвърт от квотата в избирателния район.

⁴⁰ ЦИК отказа регистрацията на две политически партии и една коалиция, поради липса на достатъчно подписи в тяхна подкрепа. Една от регистрираните партии се отказа, а друга не бе регистрирала кандидатска листа в нито един избирателен район.

⁴¹ В случай на оттегляне или отказ от регистрация на кандидати, политическите единици биха могли да посочат заместници в РИК до 2 март.

⁴² Регистрацията на един кандидат бе отхвърлена поради наличие на друго гражданство, а други четири не отговаряха на възрастовите изисквания. В два случая, кандидатите бяха издигнати в повече от два избирателни района, поради което тяхната регистрация бе отхвърлена в избирателните райони след втората регистрация.

регистрирани 4 566 кандидати на 652 кандидатски листи за надпревара в тези избори.⁴³ Около 30 процента от кандидатите бяха жени.

Обстановка на предизборната кампания

Официалната предизборна кампания започна на 3 март и приключи 24 часа преди деня на изборите.⁴⁴ Кандидатите можеха да провеждат предизборните си кампании свободно и без пречки, а основните свободи на сдружаване и на изразяване бяха цялостно съблюдавани. Предизборната кампанията бе умерена, със значително присъствие в социалните медии, цялостно възприета като продължение на почти двугодишна дейност по предизборни кампании. Тонът на предизборната кампания бе като цяло спокоен, но властите отбелязаха и реагираха на случаи на расистки и ксенофобски изказвания и такива срещу роми.⁴⁵ Част от събеседниците посочиха подвеждащи и нанасящи вреда твърдения, разпространявани от политическите играчи по отношение на термина „джендър“, което забави или блокира приемането на по-добро законодателство за борба с домашното насилие. Видимостта на жените кандидати остана ниска, въпреки някои важни изключения.

В като цяло конкурентна предизборна кампания, партиите разчитаха предимно на сбирки в тесен кръг, срещи лице в лице, и социалните медии, с изключение на няколко широкомащабни събития, организирани от ГЕРБ. Предизборната кампания се фокусираше върху темите за растящите цени, финансови и социални политики, потенциално членство в Еврозоната, въпроси, свързани с пола, както и политики за паметта, свързани с паметника на Съветската армия. Три партии включиха призови за референдуми в своите кампании.⁴⁶ Правната рамка съдържа някои разпоредби, целящи да предотвратят злоупотребата с административни ресурси по време на предизборна кампания, но не разглежда провеждането на кампания от висши държавни служители, които не са кандидати. Имаше няколко случая на участие на кметове в кампаниите, наблюдавани от МНИ на СДИПЧ.⁴⁷

Част от събеседниците, включително представители на държавни органи, изразиха загриженост относно купуване на гласове и контролирано гласуване, посочвайки връзки между определени фирми и местни власти, които примамват или оказват натиск върху гласоподавателите, което нарушава равните условия на процеса и способността на избирателите да гласуват свободно, в

⁴³ Кандидатите можеха да бъдат номинирани в максимум два избирателни района, а 1 036 кандидати присъстваха в две кандидатски листи.

⁴⁴ Периодът на мълчание се отнася до деня преди изборите и деня на изборите, като продължава до публикуването на проучвания на общественото мнение във връзка с изборните резултати.

⁴⁵ ЦИК установи няколко нарушения на закона, свързани с „гласуване против добрите нрави“ в случаи на анти-семитски или анти-рома съобщения и призови за насилие към определени политици или групи хора от кандидат на Народна партия „Истината и само истината“, и кандидат на Български национален съюз – Нова демокрация. В свой пост във Facebook, лидерът на Възраждане обвини кандидат на ПП и председател на неправителствена организация, и двамата с еврейски произход, че са анти-българи. Организация за ЛГБТ уведоми МНИ на СДИПЧ, че се е наложило да отмени семинар, организиран съвместно със Съюза на съдиите в България, след като лидерът на Възраждане е споделил програмата на събитието в пост във Facebook, с коментар, че е отвратен.

⁴⁶ БСП събираха публична подкрепа за референдум срещу „въвеждането на джендър идеология в училищата“, докато Възраждане събираха подписи за запазване на българския лев вместо приемане на еврото. ИТН направиха призив за референдум за промяна на формата на управление в президентска република.

⁴⁷ Събеседниците на МНИ на СДИПЧ твърдяха, че кметът на Костенец организира предизборни срещи на ГЕРБ с директори и учители в училища, клубове на пенсионера и форуми на жените. Във Видин, събеседник от БСП твърдеше, че в кметствата в региона, ръководени от ГЕРБ, общинската администрация оказва натиск над служителите си и над жители, бенефициенти по програмите „Топъл обяд“ и „Лична помощ“, да гласуват за ГЕРБ. В Благоевград, жалба е подадена до РИК относно съмнения за натиск над избирателите, оказан от кмета на ДПС в Якоруда, с твърдение, че е използвал мобилно гласуване и социалната програма „Топъл обяд“, за да повлияе на избирателите. Кметът на Кърджали е провеждал предизборни срещи с гласоподаватели на ДПС.

противоречие с ангажиментите към ОССЕ и международните стандарти.⁴⁸ МВР въведе гореща линия за докладване на нарушения, свързани с изборите.

От 21 партии и коалиции, участващи в изборите, 19 създадоха официални страници във Facebook.⁴⁹ Като цяло, страниците на партийни лидери имаха повече последователи от тези на съответните партии и коалиции. Онлайн кампаниите и кампаниите на живо се фокусираха върху едни и същи въпроси. Специфичните проблеми, които провокираха повече реакции, се отнасяха до въпросите, свързани с пола („джендър“ въпроси), възможното премахване на паметника на съветската армия в София, както и Евронзоната. Според публикувани данни, ПП-ДБ имат най-големи разходи за рекламиране във Facebook, наброяващи близо половината от всички разходи на политическите партии.⁵⁰ Тонът на предизборната кампания често бе обвинителен и на моменти агресивен.

Финансиране на предизборната кампания

Финансирането на предизборната кампания се регулира предимно от Изборния кодекс от 2014 г., Закона за политическите партии от 2005 г. и Закона за сметната палата от 2015 г. Третият и Четвъртият кръгове на оценка на Групата държави срещу корупцията (ГРЕКО) към Съвета на Европа, отнасящи се до прозрачността на финансиране на политическите партии и предотвратяването на корупция сред длъжностни лица, включително народни представители, подчертават, че повечето препоръки в голяма степен са спазени.⁵¹ В същото време, част от предишни препоръки на ОССЕ остават неизпълнени, включително относно липсата на докладване за разходите преди изборния ден и обхвата на контрол от Националната сметна палата (НСП). На 20 януари председателят на НСП бе освободен от длъжност от парламента, с гласовете на ГЕРБ-СДС, ДПС, БСП и БВ. Това решение бе оспорвано пред Конституционния съд от 71 народни представители, които твърдяха, че противостои на върховенството на закона и независимостта на НСП.⁵² На 7 март Конституционният съд обяви петицията за допустима, като случаят остава висящ.

Политическите партии и коалиции, които получиха, съответно, минимум един и минимум четири процента от валидните гласове в национален мащаб при предишните избори, имат право на

⁴⁸ Събеседници от БСП във Видин твърдяха, че компания, спечелила обществена поръчка за инсталацията на климатици и компания за сигурност са били включени в схеми за покупко-продажба на гласове. В Монтана, събеседници на МНИ на СДИПЧ изразиха загриженост, че влиятелен бизнесмен е развил мрежи за „корпоративно гласуване“. В Кюстендил, събеседници от ПП и Възраждане твърдяха, че влиятелен местен бизнесмен насочва служителите си да гласуват за ГЕРБ. Събеседници от ПП във Враца твърдяха, че собственици на малки бизнеси, които функционират в общини, водени от ГЕРБ, не искат да посещават предизборни събития на ПП, тъй като се страхуват да не загубят договори с техните общини. Вж. параграф 7.7. от [Документа от Копенхаген на ОССЕ от 1990](#).

⁴⁹ МНИ на СДИПЧ избра извадка от 21 официални акаунта във Facebook, принадлежащи на политическите партии и коалиции, които е вероятно да влязат в парламента според социологическите изследвания, както и на председателя на Министерски съвет.

⁵⁰ Meta Ad Library, съдържаща данни за реклами в компанията Мета, разкри данни за общи разходи от политическите партии по време на третата седмица от предизборната кампания на стойност около EUR 93,000.

⁵¹ Окончателният доклад за съответствие на ГРЕКО, свързан с Третия кръг на оценка, публикуван през месец февруари 2016 г., заключи, че от 16 препоръки, 13 са спазени, а три са частично спазени. В [Четвъртия кръг на оценка](#) на предотвратяването на корупция по отношение на народните представители, съдиите и прокурорите (декември 2019 г.), българските власти бяха спазили в задоволителна степен 16 и частично 3 от общо 19 препоръки. Първоначалният доклад от [Петия кръг на оценка](#) бе публикуван на 19 януари 2023 г.

⁵² Въпреки че седемгодишният мандат на председателя на Националната сметна палата (НСП) изтече през месец март 2022 г., парламентът не иницира процедурата по заменянето му, като в същото време мандатът на изпълняващия длъжността заместник-председател също бе изтекъл.

годишно публично финансиране, което може да бъде използвано в предизборните кампании.⁵³ Партии и коалиции, които нямат право на публично финансиране и са регистрирали кандидатски листи във всички избирателни райони, получават 40 000 лева за покритие на разходите за медийна реклама, а независимите кандидати получават 5 000 лева.⁵⁴ Предизборната кампания може да бъде финансирана чрез собствени средства на партията или кандидата, както и чрез парични и непарични дарения от частни лица. Даренията на стойност повече от една минимална месечна заплата (780 лева) трябва да бъдат придружени от декларация на дарителя относно произхода на дарените средства.⁵⁵ Законът не предвижда ограничение за индивидуални дарения, повишавайки риска от зависимост от интересите на заможни частни лица.⁵⁶ Разходите по кампанията са ограничени до три милиона лева за партии и коалиции и 200 000 лева за независими кандидати.

По време на кампанията, към кандидатите имаше изискване да докладват на НСП всички дарения до седем дни от получаването им, както и да предоставят информация за сключените договори с медии и агенции за връзки с обществеността.⁵⁷ Към медиите имаше изискване да публикуват онлайн всички договори с кандидати, с цел повишаване на прозрачността, както и да подадат тази информация към НСП в рамките на 30 работни дни след изборния ден. НСП сверява информацията, подадена от медиите, с докладите на кандидатите.⁵⁸

НСП е упълномощена да контролира финансирането на партиите и на предизборните кампании. Към кандидатите няма изискване да докладват разходи по време на предизборната кампания, но трябва да подадат доклад за приходите и разходите за кампанията до 30 работни дни след изборите, които се публикуват в рамките на 15 дни и подлежат на одит от НСП до шест месеца след както са подадени. НСП одитира докладваните данни за забранени дарения или други нередности, но няма пълномощията и ресурсите да разследва недокладвани разходи, което ограничава ефикасността на контрола. Законът не адресира разходи от трети страни от името на допустими кандидати. Тези недостатъци подриват прозрачността на финансирането на кампанията и ефективността на ограничението върху разходите.

Медии

Медийната среда е разнообразна и предоставя многообразие на съдържанието, частично отразявайки политическата поляризация. Голяма част от медиите функционират в ограничен рекламен пазар, много от тях са финансово нестабилни и разчитат на субсидии и държавно рекламиране, което ги излага на риск от политическо и икономическо влияние. Ограниченията при устойчивостта на медиите, според събеседници на ММНИ, могат да предизвикат самоцензура

⁵³ Според Закона за държавния бюджет, през 2023 г. количеството на държавни субсидии за всеки получен глас е 8 лева. Според Министерството на правосъдието, през 2022 г. четири политически партии и пет коалиции са имали право на общо 9 245 558 лева.

⁵⁴ На тези избори, десет политически партии, четири коалиции и двама независими кандидати имаха право на тези „медийни пакети“. Кандидатите избират къде да се рекламират, но договорите са одобрени от ЦИК, която превежда средствата директно на съответната медия.

⁵⁵ Забранени са дарения от лица, които не са жители, от религиозни институции, от анонимни и чуждестранни източници и от юридически лица.

⁵⁶ През месец април 2021 г., възможността юридически лица да предоставят дарения към предизборни кампании, въведена през 2019, бе обявена за противоконституционна от Конституционния съд.

⁵⁷ Според публичния регистър на НСП, считано от 31 март 2023 г., девет партии и коалиции и двама независими кандидати са декларирали дарения, с обща стойност около 670 500 лева. По-големи суми са декларирани от ПП (над 451 445 лева), следвани от Левицата (около 89 600 лева) и Възраждане (около 50 500 лева). Най-големият брой договори, сключени с медии и агенции за връзки с обществеността, са декларирани от ГЕРБ-СДС (294), следвани от Левицата (97), БСП (96) и Български възход (64). На основание публикуваната информация, НПО Институт за развитие на обществената среда изчисли, че стойността на подписаните договори между политическите партии и медиите до 27 март 2023 г. възлиза на близо 1 309 062 лева.

⁵⁸ Тъй като изискването за докладване на договорите не обхваща социалните мрежи и платформите за търсене в интернет, рекламирането в тези платформи, дори да е докладвано, не може да бъде обстойно проверено.

при критичното отразяване на бизнеси и политически партии. Телевизията контролира медийния пазар и остава основният източник на новини, докато онлайн медиите са взели превес над печатните медии, а социалните мрежи предоставят цифрова обществена платформа за политическите партии и кандидати да ангажират гласоподавателите.⁵⁹ Дългогодишни опасения, подлагащи на изпитание медийната среда, включват недостатъчна прозрачност относно собствеността на медиите и разпределението на държавното рекламиране, медийна концентрация и липса на предпазни мерки за защита на медиите от политическо вмешателство.⁶⁰

Въпреки че не се наказва с лишаване от свобода, клеветата все още се счита за престъпление, което би могло да породи притеснения предвид международните стандарти.⁶¹ На 8 март, различни медии докладваха, че частна онлайн медия е съдена за 1 млн лева от застрахователна компания във връзка с искове за клевета. Национални и международни асоциации на журналисти определиха това като правен тормоз срещу отразяване на критично медийно съдържание, с възможен негативен ефект върху журналистическото разследване по въпроси от обществен интерес. Обвинения срещу медии, водещи до непропорционални глоби, създават обстановка на страх и отслабват медийната свобода.⁶²

Обществените медии „Българска национална телевизия“ (*БНТ*) и „Българско национално радио“ (*БНР*) са сред доставчиците на новини, получаващи най-високо доверие. Техният механизъм за финансиране, основаващ се на остарели критерии, като например брой часове на излъчване, излагат размера на финансиране на несигурност и свобода на действие от страна на парламента, което, според няколко от събеседниците на МНИ на СДИПЧ, не гарантира достатъчно средства за правилното изпълняване на обществения дълг, нито за предотвратяването на правителствено и политическо влияние. Две медийни групи (*bTV* и *Nova*) в голяма степен доминират медийния пазар и получават най-големи дялове от вниманието на зрителите.⁶³

⁵⁹ Според Флаш Евробарометър – [Flash Eurobarometer](#) от 2022 г., телевизията е най-често използваната медия за достъп до новини в България. Според Световната интернет статистика – [Internet World Stats](#) за 2022, България е получила 67.9 процента навлизане на интернет и 67 процента навлизане на Facebook.

⁶⁰ [Докладът на ЕС за върховенство на закона](#) в България от 2022 г. посочва, че „Липсата на ясна регулаторна рамка за осигуряване прозрачността при разпределянето на държавно рекламиране остава повод за притеснение, въпреки че са предприети някои мерки за подобряване на прозрачността. По отношение прозрачността на медийна собственост, продължава обсъждане на по-ефективно прилагане на задълженията за собственост на медии“.

⁶¹ Вж. следните документи: СМ/Rec(2016) на Съвета на Европа: [Препоръка за защита на журналистиката и безопасността на журналистите и други, работещи в медиите](#), Резолюция 1577 (2007) на ПАСЕ: [Към декриминализиране на клеветата](#) и последвалата [Препоръка 1814 \(2007\)](#), както и параграф 47 от [Общи препоръки 34 по чл. 19 на Международния пакт за граждански и политически права \(МПГПП\)](#) 2011 от Комисията за правата на човека на ООН, както и [Декларацията от Бишкек на ОССЕ 2003](#).

⁶² [Платформата за безопасност на журналисти на Съвета на Европа](#) отчете два сигнала през 2023 г.: на 8 март, докладва гражданско дело, заведено от застрахователната компания *Лев Инс* срещу онлайн медията Mediapool за статия относно международната система за застраховка на автомобили. На 7 февруари, полицията принуди журналист на Дойче Веле - *Deutsche Welle*, да изтрие снимки, направени по време на разследване за активисти на партия Възраждане, които са събирали подписи за референдум против Евроната. [Асоциацията на европейските журналисти - България](#) (АЕЖ - България) незабавно заклеими случая Mediapool като класически пример за дело «шамар» (SLAPP, стратегическо съдебно производство, насочено срещу участието на обществеността). През месец април 2022 г., Европейската комисия издаде предложение за [анти-SLAPP директива](#), целяща да осигури „предпазни мерки срещу видимо неоснователни или злоупотребяващи съдебни процедури по граждански дела с трансгранични последици, предявени срещу физически или юридически лица, по-конкретно журналисти и защитници на човешките права, поради тяхната ангажираност в обществено участие“.

⁶³ Според [Доклада за цифрови новини за 2022 г. на Института Ройтерс](#), обществените радио- и телевизионни оператори (*БНР* и *БНТ*) са възприемани като най-достоверни източници на новини, последвани от *Дарик*, *Новините на Нова TV* и *Новините на bTV*. [Проучване](#) на медийните предпочитания по време на предизборните кампании, проведено за Съвета за електронни меди (СЕМ), установи, че през 2022 г. интересът към новини за изборите се е понижил, посочвайки предполагаема умора от избори.

Законодателството предоставя предпазни мерки за защита на свободата на изразяване и медиите и като цяло съответства на международните стандарти. Изборният кодекс регулира електронните медии по време на предизборната кампания. Измененията от месец май 2021 г. укрепиха принципа за „равно участие“ на политическите кандидати в ефира на обществените медии.⁶⁴ В съответствие със закона, споразуменията относно излъчването на изборите бяха подписани от *БНТ* и *БНР* с политическите партии, след което бяха одобрени от ЦИК на 1 март. Тези споразумения, макар и в съответствие със закона, стриктно определят всички възможни формати на предизборни предавания, включително времето, графика, реда на появяване, презентаторите и темите, което ограничава редакционната свобода на *БНТ* и *БНР* в тяхното отразяване на предизборната кампания. Частните телевизионни оператори и онлайн медии, от друга страна, имат по-голяма редакционна свобода.

БНТ и *БНР* предоставиха на всички кандидати безплатно и платено ефирно време, в съответствие с изборните разпоредби.⁶⁵ В наблюдаваните часове, *БНТ* излъчи над 20 часа предаване на кандидатите в безплатно (73 процента) и платено (27 процента) ефирно време. *БНТ* и *БНР* организираха 42 дебата, които представиха 159 кандидати, но посещаемостта на основните партии бе оскъдна. Освен това, основните политически лидери предимно отказваха да се срещнат един с друг, лишавайки избирателите от възможността да ги видят в процес на дебатирание. *БНТ* и *БНР* не излъчваха никакви дейности по предизборните кампании в новинарските си бюлетини, които се фокусираха предимно върху членове на правителството и президента в тяхното служебно качество.⁶⁶ Редовните информационни програми и предавания на *БНТ* и *БНР* попаднаха под същите строги правила, установени от споразуменията с партиите, които намалиха редакционната им независимост.⁶⁷ Въпреки ясното им отбелязване като платено съдържание, *БНТ* и *БНР* включваха интервюта и репортажи за предизборната кампания, ангажирайки журналистите с подготовка на материали за кампаниите на политическите партии, което е унижително за журналистическата професия и се отхвърля от международните професионални норми.⁶⁸

Наблюдаваните частни радио- и телевизионни оператори демонстрираха по-голяма гъвкавост при отразяване на изборите. *Nova TV* и *bTV* осигуриха обширно отразяване на политическите кандидати в разнообразни формати, включително дебати с представители на парламентарни партии и водещи кандидати, както и интервюта с представители на партии, излъчвани предимно извън най-гледаното време.⁶⁹ Новинарските емисии на *Nova TV*, *bTV* и *Дарик* оскъдно отразиха събитията от предизборните кампании, но с безпристрастни репортажи по политически въпроси, предимно изслушвания от парламентарни партии.⁷⁰ Всички наблюдавани радио- и телевизионни оператори предоставиха обстойна информация за подготовката на изборите и информация за гласоподавателите. При възможността политическите партии да избират представителите си в

---

⁶⁴ По-конкретно, правото на регистрираните партии и кандидати за равнопоставено участие, добавено към чл. 189, ал. 3.

⁶⁵ Между 3 март и 2 април, МНИ на СДИПЧ наблюдава политическото отразяване на три телевизионни оператора (*БНТ*, *bTV* и *Nova TV*), ежедневно между 16:00 и 23:00 ч., две радио станции (*БНР* и *Дарик*), ежедневно между 7:00 – 9:00 и 17:00 – 19:00 ч. Освен това, проследи предизборните дебати в сутрешните и следобедните блокове.

⁶⁶ *БНТ* и *БНР* посветиха по-голямата част от отразяваните новини в най-гледаното време на правителството (съответно 56 и 59 процента) и на президента (26 процента и 10 процента).

⁶⁷ Предаванията *Панорама* и *Референдум* бяха включени в споразуменията между *БНТ* и политическите партии.
⁶⁸ Вж. параграф 13 от [Световната етична харта за журналисти](#) на Международната федерация на журналистите (МФЖ) и параграф 3.4. от [Етичния кодекс на българските медии](#).

⁶⁹ *Nova TV* излъчи 8 дебата и 29 интервюта, *bTV* 9 дебата и 61 интервюта. Едно единствено от тези предавания обаче бе излъчено в най-гледаното време.

⁷⁰ *bTV*, *Nova TV* и *Дарик* отделиха, съответно 86 процента, 77 процента и 91 процента от отразяването на новини за седемте парламентарни партии.

дебатите, жените кандидати бяха като цяло недостатъчно представени, което подчерта неравенството на половете в политическия живот.⁷¹

През юни 2022 г., Съветът за електронни медии (СЕМ) не успя да назначи нов генерален директор на БНТ; поради съдебно обжалване, процедурата за ново назначение остава незавършена.⁷² По време на предизборната кампания, СЕМ наблюдаваше 27 радио- и телевизионни оператори и изпрати 16 сигнала за възможни нарушения до ЦИК, предимно свързани с неподходящо публикуване на проучвания на общественото мнение, непълна информация за платени реклами, и уронващи изказвания на кандидати. ЦИК установи нарушения от страна на кандидати в 5 случая. Нарушения от страна на медиите не бяха установени.

Участие на малцинствата

Конституцията гарантира правото на самоопределение, но не споменава национални малцинства.⁷³ Няма законови разпоредби за насърчаване участието на представители на малцинствата в изборите. Законът забранява провеждането на предизборни кампании на езици, различни от българския, в противоречие с международните стандарти и с предишни препоръки на СДИПЧ и на Венецианската комисия.⁷⁴ Платформите на политическите партии и коалиции като цяло не включваха предложения за политики, отнасящи се конкретно до малцинствата.⁷⁵ Политическите партии информираха МНИ на СДИПЧ, че са посочили няколко кандидати с ромски произход на избираеми позиции. Освен това, МНИ на СДИПЧ разбра за често съществуващи предрасъдъци към роми.⁷⁶ Няколко събеседници посочиха, че полицейските акции срещу покупко-продажбата на гласове са провеждани предимно сред ромските общности, като често са възприемани от членовете на тези общности като сплашващи.

Разрешаване на изборни спорове

Жалби срещу административни актове или решения могат да се депозират в избирателните комисии само от лица, които могат да докажат правен интерес. Всеки може да подаде сигнал до комисии за нарушения, свързани с изборите.⁷⁷ Законът предвижда бърза процедура за жалби, свързани с изборите, със срокове от три дни до един час в деня на изборите, в съответствие с

---

⁷¹ От всички участници в дебатите, излъчени от БНТ и БНР, само 9 процента бяха жени. От друга страна, жените кандидати получиха малко по-широко отразяване в наблюдаваните частни канали (*bTV* 21 процента; *Nova TV* 17 процента).

⁷² СЕМ носи отговорност за издаване на лицензи, регистрация и наблюдение на доставчиците на медийни услуги. Двама от петте члена на СЕМ са назначени от президента и трима от парламента за срок от шест години. Медийният регулатор се финансира от държавния бюджет. СЕМ уведоми МНИ на СДИПЧ за недостатъчното наличие на ресурси за пълно изпълнение на задълженията му.

⁷³ Лицата, принадлежащи към малцинства, представляват около 15 процента от населението на страната. Най-многобройните групи са етническите турци и ромите, съставляващи съответно около 8.4 процента и 4.4 процента от населението, според преброяването от 2021 г.

⁷⁴ Вж. също чл. 9.1 на [Рамковата конвенция за защита на националните малцинства от 1995 г.](#) на Съвета на Европа.

⁷⁵ Българският национален съюз – Нова демокрация направи дискриминиращи забележки срещу ромите, а Възраждане и Консервативното обединение на десницата се обявиха срещу политики, основани на малцинствени или етнически принципи.

⁷⁶ Вж. също [Доклад на Комисаря по права на човека към Съвета на Европа от 2019 г.](#) [Докладът на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността \(ЕКСРН\) за България от 2022 г.](#) посочва смесени реакции на българските власти срещу речта на омразата в последните години.

⁷⁷ Жалби и сигнали се подават до ЦИК и РИК. Решенията на РИК могат да се обжалват пред ЦИК и пред местните административни съдилища, или пред Върховния административен съд като последна инстанция. Решенията на РИК, потвърдени след обжалване пред ЦИК, могат да се оспорват в районните административни съдилища по общия административен ред.

добрите изборни практики.⁷⁸ Въпреки това, в различните разпоредби, уреждащи произнасянето от ЦИК по жалби и обжалвания, има разминаване по отношение на крайните срокове.⁷⁹ Жалби, оспорващи резултатите от парламентарните избори, са допустими само непряко, чрез определени институции, към Конституционния съд, което ограничава достъпа до ефективни правни средства за защита, в противоречие с ангажиментите към ОССЕ и други международни стандарти.⁸⁰

По време на предизборната кампания, ЦИК разглеждаше жалби и обжалвания в отворени заседания в установените срокове, а решенията бяха незабавно публикувани на сайта на ЦИК. ЦИК и РИК поддържаха онлайн регистър на жалбите и обжалванията, което допринесе за прозрачност при разрешаването на изборни спорове. Около 132 жалби и сигнали бяха регистрирани от РИК, свързани предимно с незаконното провеждане на кампании и състава на СИК. ЦИК публикува решения по 24 жалби, сигнали и обжалвания срещу решения на РИК, предимно свързани с незаконното провеждане на кампании, мобилното гласуване и състава на СИК.⁸¹ ЦИК получи и четири сигнала от Съвета за електронни медии, свързани с реч на омразата, по които са образувани административно наказателни производства.⁸² ЦИК прилагаше закона последователно и спазваше установените законови срокове.

Върховният административен съд (ВАС) се произнесе по 12 обжалвания преди изборния ден, повечето от които бяха внесени от политическа партия ПП срещу състава на РИК. ВАС потвърди решенията на ЦИК във всеки от случаите. След обжалване от Левицата, ПП и ДБ, Административен съд София град анулира решението на ЦИК, което предполагаше СИК да регистрират в изборните протоколи резултатите от хартиени бюлетини и от машинен вот заедно, а не отделно. В съответствие с това, ЦИК измени решението си. ВАС предостави ефективни средства за защита и постанови мотивирани решения, като се позова и на собствената си съдебна практика.

Създаден бе междуинституционален отдел, включващ прокуратурата и Държавна агенция „Национална сигурност“, за да координира усилията на двете институции при осигуряване на бърз отговор на престъпления по време на изборния период.⁸³ Според прокуратурата са образувани 122 досъдебни производства. Министерството на вътрешните работи образува 127 наказателни производства, осъществи 91 ареста и състави 1185 предупредителни протокола, предимно във връзка с купуване на гласове. Годишната статистика на прокуратурата показва, че през 2022 г. 83 случая на купуване на гласове са били обект на наказателно преследване, при което са осъдени 23 души. От тях, 20 нарушители са получили условни присъди, а трима са осъдени на лишаване от свобода. Правоприлагащите органи отбелязаха пред МНИ на СДИПЧ, че събирането на доказателства за купуване на гласове остава предизвикателство и повечето дела не преминават отвъд фазата на досъдебно производство.

⁷⁸ Вж. параграф II.3.3.g (Ръководство) от [Кодекса за добри практики по изборни въпроси](#) на Венецианската комисия от 2002 г.

⁷⁹ Чл. 57, ал. 1, т. 26 от Изборния кодекс предоставя на ЦИК 24 часа за разглеждане на жалби и сигнали. Чл. 73 обаче, който се отнася до оспорване на решенията на избирателните комисии, посочва, че ЦИК разполага с три дни.

⁸⁰ Чл. 2.3. от [Международния пакт за граждански и политически права \(МПГПП\)](#) постановява, че „Всички лица, чиито права и свободи са нарушени, трябва да получат ефективни средства за защита [...]“; Вж. също параграф 5.10 от [Документа от Копенхаген на ОССЕ от 1990 г.](#)

⁸¹ От 13 обжалвания срещу решения на РИК, ЦИК отмени пет решения на РИК, потвърди две, а шест не бяха разгледани по същество поради липсата на процесуална легитимация. Някои жалби и сигнали, обсъдени по време на заседанията, не бяха разгледани поради неспазване на формалните изисквания, или когато не е установено нарушение, с което да бъде сезирана компетентна РИК.

⁸² За употреба на реч на омразата и дискриминационен изказ, и провокиране на насилие срещу малцинства.

⁸³ Министерството на вътрешните работи (МВР) не участва в този отдел, тъй като смята, че Изборният кодекс не предвижда изрично такова задължение, и създаде свой собствен координационен отдел. МВР и главният прокурор си сътрудничиха на регионално и общинско ниво.

Гражданско и международно наблюдение

Изборният кодекс предвижда гражданско и международно наблюдение на целия изборен процес. Регистрираните кандидати имат право да назначават служители, които да следят за изборния процес във всички нива на изборната администрация, както и заместници, които да наблюдават изборителните секции.⁸⁴ От 22 февруари до 1 април, ЦИК регистрира 1 231 наблюдатели от 19 неправителствени организации, включително 15 от тях за изборителни секции извън страната, както и близо 204 международни наблюдатели.

Изборен ден

Изборният ден бе подреден и гласуването бе, като цяло, добре организирано. Наблюдателите от ММНИ оцениха положително откриването на наблюдаваните близо 69 изборителни секции. Повечето от наблюдаваните изборителни секции отвориха навреме или скоро след обявявания начален час. Бяха отбелязани закъснения при отварянето на няколко изборителни секции, дължащи се на недостатъчното познаване на процедурите от СИК, включително настройването на машините за гласуване.

Процесът на гласуване бе положително оценен при 97 процента от наблюденията, като, в общ план, протече гладко и спокойно. Наблюдатели – застъпници на партии и коалиции, присъстваха в 35 процента от изборителните секции, посетени от ММНИ, а граждански наблюдатели присъстваха само в 5 процента. Процедурите, като например идентифициране на гласоподаватели, подписване на изборителни списъци и подпечатване на бюлетини, бяха почти винаги спазвани, а гласоподавателите, които избраха да гласуват с машини, бяха запознати с тях. В 4 процента от наблюденията наблюдателите от ММНИ забелязаха, че изискваната машина за гласуване не бе достъпна, а в отделни случаи членове на СИК насърчаваха гласоподавателите да използват конкретен метод на гласуване; няколко жалби за такова поведение бяха подадени към РИК.⁸⁵

Оформлението на изборителните секции бе оценено като подходящо за избиратели с ограничена мобилност в 71 процента от наблюденията на ММНИ, но едва по-малко от половината от посетените изборителни секции (39 процента) бяха оценени като подходящи за независим достъп от такива гласоподаватели.

Отрицателна оценка получи тайната на вота, която бе нарушена в близо 7 процента от наблюденията на ММНИ. Това се дължеше на несъответстващо оформление на изборителните секции (в 6 процента от наблюденията), или гласоподавателите не отбелязваха гласа си тайно, или не съгваха правилно машинните бюлетини, по-конкретно. Освен това, наблюдателите от ММНИ отбелязаха случаи на хора, които следяха избирателите (2 процента от наблюденията) и присъствие на неупълномощени лица в изборителните секции (около 3 процента от наблюденията), действия, които често са показателни за неправомерно упражняване на влияние над избирателите. В 5 случая, признаци за купуване на гласове бяха отбелязани от наблюдатели на ММНИ извън изборителните секции.⁸⁶

---

⁸⁴ За съжаление, на МНИ на СДИПЧ бе отказано наблюдението на някои аспекти от предизборната подготовка, по-специално разпечатването на списъците с гласоподаватели от ГРАО и удостоверяването на софтуера на машините за гласуване от Министерството за електронно управление (МЕП), на основание, че международните наблюдатели не са изрично посочени в съответните законови разпоредби.

⁸⁵ През деня, ЦИК докладва, че 95 от общо 9,611 машини за гласуване излязоха от употреба по време на гласуването.

⁸⁶ Въз основа на информацията, публикувана от Министерство на вътрешните работи, по време на изборния ден са получили 193 сигнала и са образувани 15 нови досъдебни производства, свързани с изборни нарушения.

Всички 64 избирателни секции, в които ММНИ наблюдаваше процеса на преброяване, затвориха навреме или с малко закъснение. Процесът на преброяване на гласовете бе оценен предимно положително. Въпреки това, в някои избирателни секции наблюдателите от ММНИ отбелязаха, че важни процедури бяха пропуснати или не се следваха в предвидения ред. По конкретно, при 11 наблюдения броят на избиратели, които са гласували, не бе установен преди кутиите с бюлетини да бъдат отворени, а при 9 наблюдения неизползвани бюлетини и бюлетини с нарушена цялост не бяха отделени преди началото на преброяването. При 20 от наблюденията, ММНИ отбеляза, че членовете на СИК имаха трудности при съгласуването на данни в протоколите с резултати, като някои от тези трудности се дължаха на процедурни грешки на СИК, както и употребата едновременно на машинни и хартиени бюлетини. Копия на протоколите с резултати от СИК не бяха изложени за публичен достъп пред избирателните секции, което е изискване на закона, в повече от половината от наблюденията.

Обработването на изборните резултати, проследено от наблюдатели от ММНИ в 26 РИК, бе общо оценено като подредено и добре организирано. Струпване на множество хора, което се отрази отрицателно на процеса, бе докладвано при две наблюдения, докато в една РИК наблюдателите от ММНИ не бяха допуснати да следят отблизо процеса. При 21 наблюдения, РИК се натъкна на несъответствия при протоколите с резултати от СИК, които трябваше да бъдат разрешени преди въвеждането на данни.⁸⁷ ЦИК започна публикуването на предварителни резултати в 23:00 ч. в изборната нощ, допринасяйки за прозрачността на резултатите от изборите. Избирателната активност бе обявена от ЦИК в 16:00 ч. на изборния ден, на стойност от 27.3 процента.

Информация за над 185 жалби, получени от РИК в изборния ден, бе публикувана на техните интернет страници, като често се отнасяха до неспазване на процедурите за гласуване от членове на СИК. ЦИК публикува информация за около 70 жалби и обжалвания, много от които свързани с липсата на достъп до машинно гласуване, недостатъчно яснота по процедурите за машинно гласуване, както и нарушаване на правилата за провеждане на предизборна кампания.

***Единствено версията на английски език на този доклад е официален документ.
Преводът на български език е неофициален.***

---

⁸⁷ По-рано през деня ЦИК издаде ръководство за предаването на машинни бюлетини, които не бяха разпечатани правилно или не бяха подпечатани от СИК.

ИНФОРМАЦИЯ ЗА МИСИЯТА И БЛАГОДАРНОСТИ

София, 3 април 2022 г. – Настоящото „Становище за предварителните констатации и заключения“ е резултат от съвместните усилия на Службата за демократични институции и права на човека (СДИПЧ) на ОССЕ и Парламентарната асамблея към Съвета на Европа (ПАСЕ). Оценката бе направена с цел да установи дали изборният процес съответства на ангажиментите към ОССЕ, Съвета на Европа и други международни задължения и стандарти, както и на националното законодателство.

Г-н Андрей Хунко ръководи делегацията на ПАСЕ. Г-жа Тана де Зулуета е ръководител на МНИ към СДИПЧ, разположена от 1 март.

Двете институции, включени в тази Международна мисия за наблюдение на избори, подкрепят Декларацията за принципите за международно наблюдение на избори от 2005 г. Настоящото „Становище за предварителните констатации и заключения“ е изготвено преди завършването на изборния процес. Окончателната оценка на изборите ще зависи, частично, от провеждането на останалите етапи на изборния процес, включително преброяване на гласовете, обработка и обявяване на резултатите, както и внасянето на възможни жалби и обжалвания след изборите. СДИПЧ ще изготви пълен окончателен доклад, включващ препоръки за възможни подобрения, около два месеца след приключването на изборния процес. ПАСЕ ще представи доклада си на заседанието на Постоянната комисия на 26 май 2023 г. в Рига, Латвия.

МНИ на СДИПЧ е съставена от 11 експерти в столицата и 14 дългосрочни наблюдатели, разпределени в различни части на страната. В деня на изборите, 179 наблюдатели от 34 държави бяха командировани, включително 33 дългосрочни и 125 краткосрочни наблюдатели, назначени от СДИПЧ, както и 21-членна делегация от ПАСЕ. Откриването на изборния ден бе наблюдавано в 69 избирателни секции, а гласуването бе наблюдавано в 699 избирателни секции в страната. Преброяването на гласовете бе наблюдавано в 64 избирателни секции, а обработката на резултатите в 26 РИК.

Международната мисия за наблюдение на избори (ММНИ) би искала да изрази своята благодарност към властите за тяхната покана да наблюдава изборния процес. ММНИ също изразява своята признателност към Централната избирателна комисия и другите институции, политически партии, медии и организации на гражданското общество, както и представителите на международната общност, за тяхното сътрудничество.

За допълнителна информация, моля обърнете се към:

- Тана де Зулуета, Ръководител на МНИ към СДИПЧ, в София (+359 87 610 3100);
- Катя Андрус, говорител на СДИПЧ (+48 609 522 266) или Ксения Дашутсина, избран съветник на СДИПЧ (+48 603 793 786), във Варшава;
- Силви Афхолдер, секретар на Делегацията, Отдел „Наблюдение на избори и поддръжка“, ПАСЕ (+33 7 60 19 75 05).

Адрес на МНИ на СДИПЧ:

Хотел Балкан София, площад Света Неделя 5, гр. София

Тел.: +359 87 610 3100; електронна поща: office@odihr.bg